

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д.А.ЦЕНОВ“

Факултет „Финанси“

Катедра „Финанси и кредит“

Докторант Светлана Димитрова Аврионова

Докт. № D010221243

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертация за присъждане на образователна и научна степен
„доктор“ (по икономика) по докторска програма „Финанси,
парично обращение, кредит и застраховка“ (Финанси) на тема:

***„Икономически и социални ефекти от
пандемията COVID-19 върху данъчните
приходи в България“***

Научен ръководител:

Проф. д-р Румяна Лилова

Свищов

2024

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита на заседание на катедрения съвет на катедра „Финанси и кредит“ при Факултет „Финанси“ на Стопанска академия „Д.А.Ценов“ - гр.Свищов.

Данни за дисертационния труд:

Брой страници – 236 в т.ч. 198 на основния текст

Брой фигури – 25

Брой таблици – 16 в т.ч. 7 в основния текст

Брой литературни източници – 125

Брой публикации на дисертанта – 4

Защитата ще се проведе на 16.01.2025 г. от 10:00 ч. в Заседателната зала „Ректорат“ на СА „Д. А. Ценов“.

Материалите по защитата са на разположение в Отдел „Докторантура и академично развитие“ при СА „Д. А. Ценов“.

СЪДЪРЖАНИЕ НА АВТОРЕФЕРАТА

I. Обща характеристика на дисертационния труд	4
1. <i>Актуалност на темата.....</i>	<i>4</i>
2. <i>Обект и предмет на изследването .....</i>	<i>5</i>
3. <i>Изследователска теза .....</i>	<i>5</i>
4. <i>Цел на дисертационния труд.....</i>	<i>6</i>
5. <i>Задачи и методология на изследването .....</i>	<i>6</i>
6. <i>Обхват на изследването .....</i>	<i>8</i>
7. <i>Структура на изследването.....</i>	<i>9</i>
8. <i>Приложимост на резултатите от изследването .....</i>	<i>10</i>
II. Основно съдържание на дисертационния труд.....	11
<i>Глава първа. Позициониране на данъците в дискреционната и недискреционната държавна политика.....</i>	<i>11</i>
<i>Глава втора. Тенденции в изменението на приходите от данъчни източници в ЕС в контекста на възприетите практики за противодействие на кризата Covid-19.....</i>	<i>13</i>
<i>Глава трета. Планиране постъпленията от данъчни приходи в условията на социално-икономическите рискове .....</i>	<i>16</i>
<i>Заключение.....</i>	<i>19</i>
III. Насоки за бъдещи изследвания по темата на дисертацията.....	21
IV. Справка за научните и научно-приложни приноси в дисертационния труд.....	22
V. Списък с публикациите на докторанта.....	24
VI. Справка за съответствие с националните изисквания по Правилника за приложение на Закона за развитие на академичния състав в Република България.....	25
VII. Декларация за оригиналност на дисертационния труд.....	26

I. Обща характеристика на дисертационния труд

1. Актуалност на темата

Пандемията Covid-19 създаде условия за развитието на многоаспектна криза, която се превърна в стрес-тест както за различните системите за управление, така и за самата устойчивост на публичните финанси. В създалата се нетипична, без аналог в съвременния свят, обстановка отделните икономически агенти (публичен сектор, частен сектор и домакинства) се изправиха с различни предизвикателства, отговора на които често беше взаимноизключващ се за отделните страни: докато частният сектор, например, желаше свободно да функционира, публичните институции налагаха ограничения с оглед ограничаване разпространението на непознато заболяване с ясното съзнание за предстояща рецесия, ограничаване бюджетните постъпления и растяща необходимост от финансова подкрепа за засегнатите бизнеси и граждани. Пресечна точка във вижданията на всяка от страните остава необходимостта от навременна намеса на държавата за минимизиране на негативните ефекти. Ролята на държавата и публичния сектор в подобни условията на извънредни обстоятелства (войни, пандемии, бедствия) се предопределя от присъщите ѝ икономически функции, и в частност „стабилизиране равнището на стопанската активност“¹, и се потвърждава в исторически план. Отново историята, обаче, показва че правителствената намеса в отговор на настъпили кризи обикновено се подценява в момента на реализирането ѝ, т.к. дългосрочните ефекти стават очевидни в бъдеще. В този смисъл

---

¹ Според Джаксън и Браун функциите на държавата са 4: (1) по разпределение на оскъдните стопански ресурси (2) по разпределение на оскъдните на доходите и богатствата (3) по стабилизиране на стопанската активност (4) по регулиране на частната стопанска дейност. Източник: Икономика на публичния сектор, българско издание, ПъблишСайСет. – Агри, 1998, стр. 51.

настоящото научно изследване си поставя за цел да изследва социално-икономическия ефект, който оказва пандемията от Covid-19 върху постъпленията от данъчни приходи в България, фокусирайки се върху проблемите, свързани с обосноваване значимостта и възможностите за макроикономическо въздействие посредством данъчния инструментариум; оценяване националните и европейски подходи (практики) за противодействие на кризата и преодоляване дългосрочното въздействие на пандемията от Covid-19 и разкриване факторната обусловеност на постъпленията от данъчни източници с оглед планиране постъпленията от данъчни приходи в условията на динамична социално-икономическа среда.

Така, актуалността на темата се предопределя от една страна от факта, че постъпленията от данъци в националния бюджет са основен източник на собствен финансов ресурс за държавата, който би могъл да се използва за интервенции в условията на криза, и същевременно са автоматичен стабилизатор на икономическата активност.

2. Обект и предмет на изследването

На основата на представената актуалност, за ***обект*** на дисертационния труд се определят данъчните приходи в България и страните-членки на ЕС, а за негов ***предмет*** – инструментариума за оценка въздействащите състоянието на данъчните приходи на България и страните-членки на ЕС фактори.

3. Изследователска теза

Изследователска ***теза*** е, че в условията на динамична социално-икономическа среда, породена от пандемията Covid-19, България запазва стабилни бюджетни постъпления от данъчни източници, в отсъствието на

индивидуална и съвкупна обусловеност между тях и основните икономически, фискални и социални индикатори, оказващи въздействие върху динамиката им, характерни за останалите страните-членки на ЕС.

Разкритите сходни характеристики между нашата страна и други пет страни-членки на ЕС (Австрия, Белгия, Люксембург, Дания, Унгария) следва да повлияе планирането на постъпленията от данъчни приходи в перспектива, при сходна икономическа конюнктура.

4. Цел на дисертационния труд

На основа на така дефинираните обект, предмет и теза дисертационният труд има за **цел** да изследва социално-икономическия ефект, който оказва пандемията от Covid-19 върху постъпленията от данъчни приходи в България, фокусирайки се върху проблемите, свързани с обосноваване значимостта и възможностите за макроикономическо въздействие посредством данъчния инструментариум; оценяване националните и европейски подходи (практики) за противодействие на кризата и преодоляване дългосрочното въздействие на пандемията от Covid-19 и разкриване факторната обусловеност на постъпленията от данъчни източници с оглед планиране постъпленията от данъчни приходи в условията на динамична социално-икономическа среда.

5. Задачи и методология на изследването

Следвайки така формулираните цел, обект, предмет и теза, са формулирани следните **задачи** и е развита релевантна **структура** на дисертацията:

- Да се извърши критичен анализ на вижданията относно значимостта на данъците в съвременния свят и възможността за макроикономическо въздействие в условията на икономически сътресения като основа за позиционирането им в контекста на данъчната/фискалната политика;
- Да се проучат европейските практики за преодоляване дългосрочното въздействие на пандемията Covid-19 и на тази основа да се оценят национални мерки за противодействие на кризата в резултат от пандемията в България;
- Да се анализират тенденциите в изменението на приходите от данъчни източници в ЕС с оглед оценка въздействието на пандемията Covid-19 върху тях посредством макро-, фискални и структурни показатели;
- Да се конструира иконометричен модел за оценка въздействащите състоянието на данъчните приходи на страните-членки на ЕС фактори в условията на динамична социално-икономическа среда;
- Да се прогнозират постъпленията от данъчни приходи в ЕС под въздействие на установената факторна обусловеност и да се изведат препоръки относно планирането им в бъдеще.

Методологията на изследването в разработката се свежда до приложението на историческия метод и хронологичния анализ, метода на сравнителния и критичния анализ, индуктивния и дедуктивния подход на изследване, метода на контент анализа и синтеза, методите на количествения анализ на зависимости и на графичния анализ. Анализът на въздействието на пандемията от COVID-19 върху състоянието на данъчните приходи на страните от ЕС се базира на емпирични данни от публично достъпни бази данни с национален и световен произход, като същите се

използват и за иконометричното моделиране в Глава три на дисертационния труд. Емпиричната информация и моделирането е извършено с Microsoft Excel, като научните резултати от цялото изследване са онагледени посредством фигури, таблици и графики.

6. Обхват на изследването

Изследователските търсения в дисертационния труд, в тяхната теоретична и емпирична част, се ограничават в своя обхват до точно определени аспекти на управлението на приходите от данъчни източници в България и ЕС в условията на пандемия като научното изследване се реализира в съответствие със следните предварително поставени **ограничения:**

- акцентира се върху социално-икономическа криза, настъпилата в резултат на здравна криза, предвид факта, че освен това тя може да е и здравна, социална, дългова, финансова, политическа, валутна и др.
- при представяне на практиките за преодоляване дългосрочното въздействие на пандемията от COVID-19 в ЕС се използват фокус – страни от Западна и Централна Европа, Скандинавието и Балканския полуостров, вкл. България.
- емпиричната част на дисертацията се базира на официални статистически данни, актуални към края на 2021 г. и включва всички страни-членки на ЕС, освен ако не е посочено друго в конкретната част на изследването.

7. Структура на изследването

Дисертационният труд е с общ обем 198 стандартни страници, структуриран в три глави по следния начин:

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ

ГЛАВА ПЪРВА.

ПОЗИЦИОНИРАНЕ НА ДАНЪЦИТЕ В НЕДИСКРЕЦИОННАТА И НЕДИСКРЕЦИОННАТА ДЪРЖАВНА ПОЛИТИКА

1. ЗНАЧИМОСТ НА ДАНЪЦИТЕ ЗА НАЦИОНАЛНОТО СТОПАНСТВО
2. МАКРОИКОНОМИЧЕСКО ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ДАНЪЦИТЕ В УСЛОВИЯТА НА ИКОНОМИЧЕСКИ СЪТРЕСЕНИЯ
3. ДАНЪЧНАТА ТЕЖЕСТ В ПРОЦЕСА ПО ИЗПЪЛНЕНИЕ НА НАЦИОНАЛНАТА ДАНЪЧНА ПОЛИТИКА

ГЛАВА ВТОРА

ТЕНДЕНЦИИ В ИЗМЕНЕНИЕТО НА ПРИХОДИТЕ ОТ ДАНЪЧНИ ИЗТОЧНИЦИ В ЕС В КОНТЕКСТА НА ВЪЗПРИЕТИТЕ ПРАКТИКИ ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА КРИЗАТА COVID-19

1. ЕВРОПЕЙСКИ ПРАКТИКИ ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ ДЪЛГОСРОЧНОТО ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19
2. НАЦИОНАЛНИ МЕРКИ ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА КРИЗАТА, В РЕЗУЛТАТ ОТ ПАНДЕМИЯТА
3. ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19 ВЪРХУ ДАНЪЧНИТЕ ПРИХОДИ В ЕС

ГЛАВА ТРЕТА

ПЛАНИРАНЕ ПОСТЪПЛЕНИЯТА ОТ ДАНЪЧНИ ПРИХОДИ В УСЛОВИЯТА НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИТЕ РИСКОВЕ

1. МЕТОДОЛОГИЧЕСКА ОСНОВА НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИТЕ РИСКОВЕ ВЪРХУ ДАНЪЧНИТЕ ПРИХОДИ
2. ЕМПИРИЧНИ РЕЗУЛТАТИ И АПРОБАЦИЯ НА МОДЕЛА
3. ПЛАНИРАНЕ ПОСТЪПЛЕНИЯТА ОТ ДАНЪЧНИ ПРИХОДИ В УСЛОВИЯТА НА ДИНАМИЧНА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА СРЕДА

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

БИБЛИОГРАФИЯ

ДЕКЛАРАЦИЯ ЗА ОРИГИНАЛНОСТ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

8. Приложимост на резултатите от изследването

Развитите в дисертационния труд теоретични разсъждения и изводи, както и най-вече емпиричните резултати от изследването, имат за цел да подкрепят схващането, че социално-икономическият ефект, който оказва пандемията от Covid-19 върху постъпленията от данъчни приходи за всяка отделна страна-членка на ЕС се отличава със специфични особености, като конкретно България запазва стабилни бюджетни постъпления от данъчни източници, в отсъствието на индивидуална и съвкупна обусловеност между тях и основните икономически, фискални и социални индикатори, оказващи въздействие върху динамиката им, характерни за останалите страните-членки на ЕС . На тази основа, предложеният модел за оценка въздействието на социално-икономическите рискове върху данъчните приходи е полезен ориентир и инструмент за всеки субект на публичния сектор, желаещ да планира постъпленията от данъчни приходи в условията на динамична социално-икономическа среда.

На последно място, но не и по значение, използваните в дисертационния труд литературни и информационни източници, разработените и адаптирани иконометрични модели, разучените и усвоени подходи за изследване и представяне на знания, са изключително полезни за автора в работата му като публичен изпълнител, дирекция „Събиране“ в Национална агенция по приходите, и подобряват неговите компетенции и работоспособност.

II. Основно съдържание на дисертационния труд

Глава първа. Позициониране на данъците в недискреционната държавна политика

Основната линия, която се следва в глава първа, съответства на заглавието и е свързана с изследване значимостта на данъците за националното стопанство. На основата на това, в съответни параграфи на разработката, са изследвани следните аспекти на философията на реализиране на недискреционната държавна политика:

Първо. Представена е значимостта на данъците за националното стопанство от теоретична гледна точка, базирана на преглед на законодателството и българската и чуждестранна научната литература, който позволява да се изведат специфични характеристики на понятието „данък“. Направените обобщения и заключения позволяват на автора да твърди, че предвид тяхната значимост, данъците стоят в основата на публичните финанси и са инструмент, който би могъл ефективно да се използва в контекста на актуалната социално-икономическа обстановка, породена от пандемията Covid-19.

Второ. Изяснено е макроикономическото въздействие на данъците в условията на икономически сътресения посредством историческия подход. Представена е хронологията и особеностите на най-значимите финансово-икономически кризи в световен мащаб, когато правителствените разходи, с оглед противодействие на кризата, нарастват и държавата изпълнява своята функция по стабилизирането на икономическата активност. В този контекст е представена регулиращата функция на данъчното облагане в процеса на провеждане на данъчната политика като са синтезирани най-значимите икономически теории на

исторически утвърдени и съвременни изследователи на проблема. В обобщение се стига до извода, че еднозначен отговор относно значимостта на данъците като стимулатор и стабилизатор на икономическите процеси не може да бъде посочен, но данъчната политика може да бъде ефективно приложена в процеса по управление на публичните финанси, и в частност в кризисни ситуации, при условие, че същата е съобразена с социално-икономическите особености на конкретното национално стопанство.

Трето. Акцентираща се върху ролята на данъчната тежест в процеса по изпълнение на националната данъчна политика и конкретно в условията на неблагоприятна икономическа конюнктура, породена от Covid-кризата. Стига се до извода, че данъчната политика на България следва да има няколко основни приоритета: намаляване социалното напрежение и неравенства, стимулиране и подкрепа на инвестициите и заетостта, съблюдаване данъчното законодателство от страна на всички икономически субекти. В този случай намалението на данъчното бреме се определя като логична мярка, защото стимулира по-висок икономически растеж, повече доходи за гражданите и фирмите, но и защото отнема от държавата средства за разхищение в неефективни дейности. Подчертава се, че оценката на предприетите национални мерки във връзка с управлението на данъчните приходи в условията на глобална пандемия в България изисква познаване особеностите на данъчната система, но и задълбочен анализ, какъвто се извършва в Глава втора от разработката.

Глава втора. Тенденции в изменението на приходите от данъчни източници в ЕС в контекста на възприетите практики за противодействие на кризата Covid-19

В глава втора на изследването са задълбочени разсъжденията върху възприетите европейски практики и национални мерки за преодоляване дългосрочното въздействие на пандемията Covid-19 конкретно върху данъчните постъпления. Разсъжденията са структурирани в съответни параграфи по следния начин:

Първо. На основата на контент анализ на официални документи, издадени от органите на европейската власт, органите на централната и местна власт на страните-членки, официални изследвания и публикации на международни организации, като ОИСР и Европейския съвет за системен риск и официално публикувана информация на European Statistical Recovery Dashboard са **изследвани, посочени и систематизирани примери за добри практики за преодоляване дългосрочното въздействие на пандемията от Covid-19** на страни от ЕС (вкл. от Западна Европа, Централна Европа, Скандинавието и Балканския полуостров. Представената комбинация от правителствени, ограничителни и стимулиращи мерки за справяне с дългосрочното въздействие на пандемията от Covid-19 позволява съпоставянето им с възприетите такива в нашата страна с оглед оценка на тяхната приложимост и адекватност. Таблица А-1 е авторска и обобщава приложимите антициклични мерки в условията на пандемия в избрани страни в ЕС.

Икономически и социални ефекти от пандемията Covid-19 върху данъчните приходи в България

Таблица А-1. Приложими антициклични мерки в условията на пандемия в избрани страни в ЕС (източник:контент анализ на официални документи)

	Вид мярка	Германия	Франция	Австрия	Полша	Гърция	Румъния	Швеция
Фискална политика	Държавни заеми	+			+	+		+
	Държавни гаранции	+	+	+	+	+	+	+
	Преки грантове	+	+	+	+	+	+	+
	Публичен мораториум	+		+	+	+	+	+
	Частен мораториум (променя се само графика, никакви други условия)		+	+	+	+		
	Публично-частно партньорство	+						
	Застраховане на търговски кредити		+					
	Бюджетни облекчения за местната власт				+			
	Освобождаване от глоби							
	Данъчни облекчения	+			+	+	+	+
	Данъчни отсрочки	+	+	+	+	+	+	+
Парична политика	Промяна в лихвените проценти	+					+	+
	Промяна в антицикл. капиталов буфер (CCyB)	+	+					+
	Използване на микро и макропруденциалните капиталови буфери (CBR; P2G)			+			+	
	Промяна в буфера за системен риск (SyRB)				+		+	
	Промяна в буфера за системно важни институции (O-SIIs)					+	+	
	Повишаване на ликвидността	+					+	
	Надзорни ограничения	+			+			
	Политика за разпределяне на дивиденди	+	+					+
	Забрана на късите продажби		+	+		+		
	Политика на провизиране на банкови кредити				+			
Политика на доходите и	Снижаване условията за кредитиране на фирми				+			
	Покупка на финансови активи				+		+	+
	Достъп до работна сила от друга страна-членка			+	+			
	Намаляване наемите на търговски обекти, жилища на служители и студентски					+		

пазар а на труда	обежития, засегнати от кризата							
	Намаляване лизинговите договори за търговски наеми					+		
	Разсрочено плащане на комунални услуги - електроенергия, природен газ, вода, телефон и интернет услуги, както и разсрочено плащане на наем за сграда, предназначена за седалище.						+	

Второ. В съответен параграф е отделено внимание на възприетите национални мерки за противодействие на кризата, в резултат от пандемията. Базирайки се на горе посочените информационни източници, са изследвани и систематизирани фискалните мерки за подкрепа секторите на бизнеса и домакинствата в България в условията на пандемия и са представени финансови данни за разпределението на финансирането, свързано с реализация мерките за борба с Covid-19 и преодоляване на социално-икономическите последици от пандемията по направления, съответно за сектор „Държавно управление, домакинствата и бизнес организациите. Това, от своя страна позволява да се направи съпоставка между приложимите на европейско и национално ниво практики за противодействие на проблема.

Трето. Изследвани са тенденциите в изменението на приходите от данъчни източници в ЕС в периода 2002-2021 г., извършена е оценка на въздействието на пандемията от Covid-19 върху данъчните приходи в ЕС и е направен паралел с предходната криза със световен мащаб – тази от 2008 и 2009 г. Фигура А-1 представя показателите, въз основа на които е извършено изследването. Емпиричният анализ позволява разкриването на тенденции в развитието на постъпленията от данъчни източници и особеностите при реализирането на данъчната политика на отделните страни-членки в специфични условия, каквито са финансово-

икономическата криза от 2007-2008 г. и пандемията Covid-19 през 2020-2023 г.

МАКРО ПОКАЗАТЕЛИ	ФИСКАЛНИ ПОКАЗАТЕЛИ	СТРУКТУРНИ ПОКАЗАТЕЛИ
<ul style="list-style-type: none"> • Коефициент "Дан. приходи/ БВП" • Коефициент "Дан. приходи/ БНД" • Данъчни приходи на глава от населението	<ul style="list-style-type: none"> • Коефициент "Дан. приходи/ Съвкупни приходи" • Коефициент "Дан. приходи/ общи разходи"	<ul style="list-style-type: none"> • Дял на данъците върху производството и вноса в дан. приходи • Дял на данъците, облагащи персоналните доходи в дан. приходи • Дял на корпоративните подоходни данъци в дан. приходи • Дял на данъците, облагащи недвижимата собственост в дан. приходи • Дял на социалноосигурителните вноски в дан. приходи

Фигура А-1. Показатели за изследване състоянието на данъчните приходи

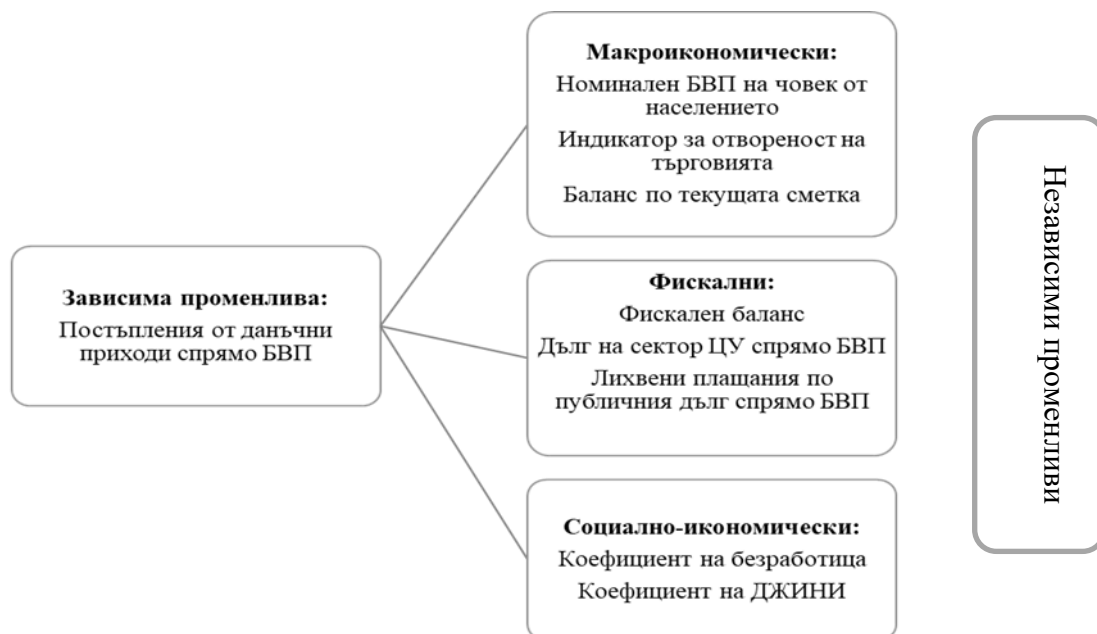
Глава трета. Планиране постъпленията от данъчни приходи в условията на социално-икономическите рискове

В глава трета са представени емпиричните резултати и апробацията на модела за оценка въздействието на социално-икономическите рискове върху данъчните приходи в страните-членки на ЕС. На тази основа е предложен метод за планиране постъпленията от данъчни приходи в условията на динамична социално-икономическа среда. Апробацията на модела следва строга логика и преминава през следните етапи:

Първо. Изяснена е методологическа основа на въздействието на социално-икономическите рискове върху данъчните приходи. За целите на изследването се определя съвкупност от въздействащи фактори (факторната променлива), чиято значимост за постъпленията от данъчни

приходи да бъде измерена и оценена. Формулирани са осем работни хипотези, които следва да бъдат потвърдени или отхвърлени в рамките на изследването. Концептуалната рамка, върху която ще се базира изследването, включва данни, групирани в серия от времеви редове, за оценка зависимостта между две променливи величини чрез приложението на регресионен модел. Фигура А-2 онагледява концептуалната рамка на изследването.

Фигура А-2. Концептуалн рамка на изследването

Второ. Представени са емпиричните резултати от апробацията на модела за оценка индивидуалното въздействие на социално-икономическите рискове върху данъчните приходи. Уравненията за тестване на поставените хипотези приемат следния вид:

$$(1) TAX\_GDP_{it} = \alpha + \beta * GDP_{per\ capita\ i} + \epsilon_i,$$

което описва въздействието на промените в икономическата активност (чрез номиналния БВП на човек от населението в евро) върху постъпленията от данъчни приходи на страните-членки на ЕС.

$$(2) TAX\_GDP_{it} = \alpha + \beta * TOI_{i} + \epsilon_i,$$

което описва въздействието външните за икономиката шокове (чрез индекса „Отвореност на търговията“ – TOI) върху постъпленията от данъчни приходи на страните-членки на ЕС.

$$(3) \text{TAX\_GDP } it = \alpha + \beta * \text{CurrA\_GDP } i + \varepsilon i,$$

което описва въздействието на тежестта на текущия държавен дълг (чрез коефициента „Баланс по текущата сметка спрямо БВП – CurrA_GDP) върху постъпленията от данъчни приходи на страните-членки на ЕС.

$$(4) \text{TAX\_GDP } it = \alpha + \beta * \text{DEBT\_GDP } i + \varepsilon i,$$

което описва въздействието на тежестта на текущия държавен дълг (чрез коефициента „Дълг на подсектор Централно управление спрямо БВП“ – DEBT_GDP) върху постъпленията от данъчни приходи на страните-членки на ЕС.

$$(5) \text{TAX\_GDP } it = \alpha + \beta * \text{FB\_GDP } i + \varepsilon i,$$

което описва въздействието фискалната стабилност (чрез коефициента „Фискален баланс спрямо БВП“ – FB_GDP) върху постъпленията от данъчни приходи на страните-членки на ЕС.

$$(6) \text{TAX\_GDP } it = \alpha + \beta * \text{INT\_GDP } i + \varepsilon i$$

което описва въздействието на лихвените плащания по дълга (чрез коефициента „Лихвени плащания по публичния дълг спрямо БВП“ – INT_GDP) върху постъпленията от данъчни приходи на страните-членки на ЕС.

$$(7) \text{TAX\_GDP } it = \alpha + \beta * \text{UNEMPL\_R } i + \varepsilon i$$

което описва въздействието на промените в коефициента на безработица (UNEMPL_R) върху постъпленията от данъчни приходи на страните-членки на ЕС.

$$(8) \text{TAX\_GDP } it = \alpha + \beta * \text{GINI } i + \varepsilon i$$

което описва въздействието на промените в икономическото неравенство в обществото, измерено чрез Коефициента на Джини (*GINI*) върху постъпленията от данъчни приходи на страните-членки на ЕС.

Трето. За оценяване въздействието на съвкупността от фактори, се прилага многофакторен линеен регресионен модел, с последователното добавяне на допълнителни променливи (WEISBERG, 2005), като конкретно за случая приемащ следния вид:

$$(9): TAX_{GDPit} = \alpha + \beta_1 * GDP_{per\ capita\ i} + \beta_2 * TOI_i + \beta_3 * CurrA_{GDPi} + \dots + \dots + \epsilon_i,$$

в зависимост от броя фактори, които желаем да включим. Измерването силата на въздействие на системата от въздействащи фактори върху постъпленията от данъчни приходи на страните-членки на ЕС позволява моделиране постъпленията от данъчни приходи (като % от БВП) на избрани страни-членки от ЕС и измерване времето за възстановяване на постъпленията им от данъчни приходи до предпандемичните нива чрез последователното извеждане на уравнения за полином от втора степен за избрани страни-членки на ЕС.

Резултатите от приложимия регресионен модел позволяват да се изведат важни обобщения по отношение развитието на данъчните постъпления за националното стопанство на страните-членки на ЕС (измерена спрямо БВП) в условията на следпандемична среда.

Заключение

В дисертационния труд е развито изследване, структурирано по класически начин в три части: теоретична, методологическа и емпирична. Те се фокусират последователно върху: **Първо.** Преглед на теоретичния фундамент на данъците и данъчната тежест при изпълнението на

националната данъчна политика; **Второ.** Очертаване на основните проблеми пред управлението на постъпленията от данъчни източници чрез изследване тенденциите в изменението на приходите от данъчни източници в ЕС в условията на икономическа криза; **Трето.** Тестване и предлагане на подходи за решаване на част от до момента очертаните проблеми, посредством емпирично изследване за оценка въздействието на социално-икономическите рискове върху данъчните приходи и моделиране постъпленията от данъчни приходи в условията на социално-икономическите рискове.

Направеното изследване позволи да се постигне и основната цел на дисертационния труд: да изследва социално-икономическия ефект, който оказва пандемията от Covid-19 върху постъпленията от данъчни приходи в България, фокусирайки се върху проблемите, свързани с обосноваване значимостта и възможностите за макроикономическо въздействие посредством данъчния инструментариум; оценяване националните и европейски подходи за противодействие на кризата и преодоляване дългосрочното въздействие на пандемията от Covid-19 и разкриване факторната обусловеност на постъпленията от данъчни източници с оглед планиране постъпленията от данъчни приходи в условията на динамична социално-икономическа среда.

Теоретичната, методологическа и най-вече емпирична част на дисертационното изследване потвърждават изследователската теза, че в условията на динамична социално-икономическа среда, породена от пандемията Covid-19, България запазва стабилни бюджетни постъпления от данъчни източници, в отсъствието на индивидуална и съвкупна обусловеност между тях и основните икономически, фискални и социални индикатори, оказващи въздействие върху динамиката им, характерни за останалите страните-членки на ЕС.

Разкритите сходни характеристики между нашата страна и други пет страни-членки на ЕС (Австрия, Белгия, Люксембург, Дания, Унгария) следва да повлияе планирането на постъпленията от данъчни приходи в перспектива, при сходна икономическа конюнктура.

III. Насоки за бъдещи изследвания по темата на дисертацията

С посочените основни изследователски насоки, влизащи в обхвата на дисертационния труд, проблематиката по въпроса на управлението на данъчните приходи в условията на икономическа криза не се изчерпва. Темата продължава да бъде актуална и може да се посочат следните насоки за бъдеща изследователска работа по въпроса:

1. Изследване на дългово-финансовите, валутно-инфлационните и геополитическите аспекти на настъпилата в резултат на пандемията Covid-19 здравна криза.
2. Разширяване на обхвата на обследваните добри практики за преодоляване дългосрочното въздействие на пандемията от Covid-19 извън границите на ЕС и Европа, т.к. високо оценявани от някои изследователи са и такива от далечния Изток и Латинска Америка.
3. Включване на повече зависими променливи и различни модели за оценка въздействието на социално-икономическите рискове върху данъчните приходи, което би позволило да се изследва в по-голяма пълнота проблема за планирането на постъпленията от данъчни приходи в условията на социално-икономическите рискове.

IV. Справка за научните и научно-приложни приноси в дисертационния труд

Първо. На основата на обстоен анализ на специализираната научна литература е извършен критичен преглед на вижданията на водещите изследователи и школи относно ролята, мястото и значението на данъците за националното стопанство и икономическия растеж в съвременния свят.

относно и на тази основа е обоснована актуалността на проблематиката, свързана с ролята, за дискреционната и недискреционната държавна политика.

Второ. Чрез изясняване на логическите връзки между данъците като инструмент на фискалната политика и социално-икономическите рискове се обосновават, от една страна, възможностите за макроикономическо въздействие чрез данъците в условията на икономически сътресения, а от друга – зависимостта на постъпленията от данъчни приходи от конкретни въздействащи фактори. Последните са систематизирани и емпирично потвърдени за страните-членки на ЕС.

Трето. Проучени и систематизирани са приложимите антициклични мерки в избрани страни-членки на ЕС, вкл. и България, за преодоляване дългосрочното въздействие на пандемията Covid-19; извършен е сравнителен анализ между българската и европейската практика и са оценени националните мерки за противодействие на кризата, в резултат от пандемията за нашата страна.

Четвърто. Аргументирана е ползата от емпирично изследване постъпленията от данъчни източници в условията на икономическа криза от научноизследователска гледна точка. Анализирани са тенденциите в изменението на приходите от данъчни източници в ЕС посредством макро,

фискални и структурни показатели за периода 2002-2021 г., в резултат на което са изведени специфични за времевия обхват на разработката причинно-следствени връзки и тенденции, очертаващи чувствителността на постъпленията от данъчни източници към отклоненията в развитието на икономическата конюнктура, каквато е пандемията Covid-19.

Пето. На базата на иконометричен модел са изследвани факторните влияния и е очертана индивидуалната и съвкупна значимостта на ключови макроикономически, фискални и социално-икономически детерминанти, които предизвикват изменения в постъпленията от данъчни източници за страните-членки на ЕС, спрямо brutния им вътрешен продукт в условията пандемията Covid-19.

Шесто. Въз основата на тествания иконометричен модел и изведените най-значими детерминанти за изменението на постъпленията от данъчни приходи е предложена методика и същите са прогнозирани за 5-годишен период. Крайната цел на приложения прогностичен модел е да се изведат важни обобщения по отношение развитието на данъчните постъпления за националното стопанство на страните-членки на ЕС в условията на следпандемична среда, което би спомогнало при планирането им в бъдеще, при сходни социално-икономически условия, или при отклонения в развитието на икономическата конюнктура, каквато е пандемията Covid-19.

V. Списък с публикациите на докторанта

Статии:

1. **Аврионова, С., Постъпленията от данъчни приходи в България в контекста на пандемията Ковид-19**//Годишен алманах. Научни изследвания на докторанти на СА Д. А. Ценов - Свищов, 2021, бр. XIV, АИ Ценов, 2021, с. 615-624 (ISSN: 1313-6542).
2. **Pavlova-Banova M., Avrionova, S., Economic and social effects of Covid-19 pandemic on the tax revenues in Bulgaria**// 87th International Scientific Conference on Economic and Social Development - "Economics, Management, Finance and Banking" – Svishtov, 28-30 September, 2022, Varazdin Development and Entrepreneurship Agency, pp. 320-332.

Научни доклади:

1. **Аврионова, С., Въздействие на данъците в условията на икономическа криза - макроикономически ефекти**// 70 години Финансово-счетоводен факултет на УНСС. Международна научна конференция, София, 20 май 2022, с.124-131(ISBN: 978-619-232-668-5).
2. **Аврионова, С., Национални практики при управлението на кризата, породена от пандемията Ковид-19 (по примера на Франция)**// Университетска Научна конференция „Логистиката и обществените системи” - 2023 г.; Сборник доклади – НВУ „Васил Левски“, Издателски комплекс НВУ, с. 343-349 (ISSN: 2738-8042).

**VI. Справка за съответствие с националните изисквания по
Правилника за приложение на Закона за развитие на
академичния състав в Република България**

Национално изискване в брой точки: 30

Брой статии, индексирани в НАЦИД: 2 бр.

Брой точки от статии, индексирани в НАЦИД: 15,00

Брой доклади, индексирани в НАЦИД: 2 бр.

Отчетени от автора точки чрез научни доклади: 20,00

Общ сбор точки: 35,00 > 30,00

VII. Декларация за оригиналност на дисертационния труд

Дисертационният труд в обем от 198 страници под заглавие: **„Икономически и социални ефекти от пандемията COVID-19 върху данъчните приходи в България“** е автентичен и представлява собствена научна продукция на автора. В него са използвани авторски идеи, текстове и визуализация чрез графики, схеми, таблици и формули, като са спазени всички изисквания на Закона за авторското и сродните му права чрез надлежно цитиране и позоваване на чужда авторска мисъл, както и данни, включително:

1. Постигнатите в дисертационния труд резултати и изведени приноси са оригинални и не са заимствани от изследвания и публикации, в които авторът няма участия.
2. Представената от автора информация във вид на копия на документи и публикации, лично съставени справки и др. съответства на обективната истина.
3. Научните резултати, които са получени, описани и/или публикувани от други автори, са надлежно и подробно цитирани в библиографията.

.....

Докт. Светлана Аврионова